STUKKEN

BETREFFENDE HET ONDERZOEK AANGAANDE

HET

LANDBEZIT OP JAVA.

[Ten einde gevolg te geven aan het besluit van het Bestuur, hierboven vermeld op bladz. 144, worden thans de bedoelde stukken hier medegedeeld.]

DELFT, Augustus 1863.

Het Regeringsbeleid, dat de Oost-Indische Compagnie in haar belang voor Java had vastgesteld, kon niet leiden tot de naauwkeurige kennis van het landbezit onder de Inlanders; slechts enkele oppervlakkige notiën over dit onderwerp sproten voort uit haar indirect bestuur van de inlandsche maatschappij. Naauwelijks had echter de Oostindische Compagnie opgehouden te bestaan en de Nederlandsche Staat al haar bezittingen en eigendommen tot zich genomen [1], of langzamerhand kwam men, ten gevolge van een direct bestuur, in naauwere aanraking met de Inlanders en tot betere begrippen aangaande hun grondbezit en de daaruit voortvloeijende regten en verpligtingen jegens hun Souverein en jegens elkander; het gedurende het Engelsch Tusschenbestuur ingevoerde landrentenstelsel getuigt daarvan, doch tevens ook van de hoogst onvoldoende kennis, die te dier tijd omtrent dat onderwerp bij de bestuurders bestond. Toen nu in 1814 en 1815 hier te lande de algemeene grondslag voor de nieuwe orde van zaken voor goed gevestigd werd [2],

[1] Het eerste lid van art. 247 der Staatsregeling van 1798 luidde: "De Bataafsche Republiek neemt tot zich alle de bezittingen en eigendommen der gewezen Oost-Indische Compagnie, benevens alle derzelver schulden."

[2] De Grondwetten van 1814 en 1815 droegen het opperbestuur over de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen *bij uitsluiting* aan den Koning op, en verhinderden aldus de wederopkomst van de soevereiniteit van Compagniën.

kon men in Indië ook niet anders dan den nu ingeslagen weg blijven volgen, waarin men echter zeer gehinderd werd door de gebrekkige kennis van die inlandsche aangelegenheden, welke met het grondbezit onder de Javanen in betrekking staan [1]. Bij de invoering van het cultuurstelsel bleek de behoefte aan die kennis hoe langer hoe meer, daar dat stelsel zoude moeten steunen op de oude zeden en gewoonten van de Javanen [2]. En toen men nu ten gevolge van dat stelsel in veelvuldige en naauwere aanraking was gekomen met de inwendige huishouding van de Inlanders, bleek niet alleen dat de kennis van het landbezit onder hen nog zeer onvolledig bij den Europeschen bestuurder aanwezig was, maar zelfs dat die kennis zóó noodzakelijk was, dat men zonder haar geen veranderingen van gewigt in dat stelsel van kultures wenschelijk keurde; vandaar onderscheidene openbare geschriften, waarin men den aard van het grondbezit poogde toe te lichten, en de erkenning in 1851 door de Regering, dat grondig onderzoek omtrent het ingevoerde stelsel noodig was; vandaar de omvattende enquête in 1853 omtrent de suikercultuur gelast en in monographiën van elke regeringsonderneming te boek gesteld; en vandaar welligt ook de bepaling in 1854 van n°. 5 van art. 56 van het Regeringsreglement, die de bezwaren ten aanzien van de cultures misschien bestaande, *na een opzettelijk onderzoek*, zooveel doenlijk wil opheffen.

Het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indie had reeds bij zijn stichting het oog op deze aangelegenheid. Reeds in de aanspraak tot opening van de eerste Algemeene Vergadering zeide de Voorzitter (de Heer J. C. Baud): "Gewigtig, om hier eenige voorbeelden te noemen, zal voor de bijdragen van het Instituut zijn: een naauwkeurig overzigt van de verschillende gebruiken en instellingen op Java, ten aanzien van de aan den Vorst verschuldigde heerendiensten. In verband daarmede zal hoogst belangrijk zijn: een in alle gedeelten van Java ingesteld en vervolgens te zamengevat onderzoek omtrent de regten en verpligtingen der bezitters of gebruikers van *sawahs*. Van evenveel gewigt zullen zijn: Naauwkeurige berekeningen hoeveel in elk district van Java aan den landbouwer overblijft, wanneer hij bij een middelbaar rijstgewas, het snijloon, de landrente en de kerke-

[1] Elout, Bijdragen tot de kennis van het koloniaal beheer, pag. 31, 68, enz.
[2] Ind. Staatsbl. 1834, N°. 22.

lijke tienden heeft gekweten [1]." En dit onderwerp bleef het Instituut steeds in het oog houden; getuigen vooral de jongste jaarverslagen, waaruit onder anderen blijkt, dat het Instituut volgaarne gebruik heeft gemaakt van de welwillend door den Minister van Koloniën verleende vergunning, om gebruik te maken van de bovenbedoelde monographiën over de suikerfabrieken, met het doel om daaruit kennis van het landbezit op Java te putten. Ook de "Bijdragen" leveren bewijzen van de belangstelling, door het Instituut voor deze aangelegenheid betoond; er behoeft slechts gewezen te worden op het jongste (zesde) deel, waar (bladzz. 271—279) men een opstel vindt over het landbezit, door den Wedånå van Bantjar, residentie Rĕmbang, opgeschreven, en op de onlangs uitgeschreven vragen, waarvan de tweede het verlangen naar dergelijke opstellen uit de verschillende streken van Java kenbaar maakt.

Ook de zuivere wetenschap heeft zich dit belangrijk onderwerp aangetrokken. Nadat de waarheid erkend was, dat alle Muselmansche landen volgens dezelfde beginselen worden bestuurd, en dat er overal hetzelfde regt en dezelfde wet heerschen, en nadat deze algemeene waarheid ook op het landbezit van toepassing was bevonden [2]; toen was het een belangrijke vraag of Java in algemeenen zin moest beschouwd worden als een Mohammedaansch land. En toen nu deze vraag bevestigend was beantwoord en daarmede de oude voorstelling, dat de Soeverein eigenaar van den grond is, voor goed gevallen was, moest de wetenschap de juiste voorstelling van het landbezit op Java op zich nemen. Maar overal waar de Islam de oorspronkelijke bevolking niet met geweld van wapenen had verdrongen, heeft zij haar onder het beperkt genot van eigen wetten en instellingen en onder den druk van belastingen het gebruik van den grond toegestaan; voor zoo ver nu de Muselmansche veroveraars overal, en dus ook op Java, volgens dezelfde beginselen handelden, kan de wetenschap de juiste beschrijving leveren, maar dáár is haar grens. Al hetgeen in elk Muselmansch land van de oude wetten en instellingen na de invoering van den Islam in stand is gelaten, ligt buiten haar bereik, totdat plaatselijke onderzoekingen die bijzonderheden in het behoorlijk licht hebben gesteld.

[1] Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië. Deel I, pag. 2.

[2] Dr. WORMS, Recherches sur la constitution de la propriété territoriale dans les pays Musulmans, et subsidiairement en Algérie.

Practijk en wetenschap zijn derhalve evenzeer overtuigd van de belangrijkheid van dit onderwerp, doch beide behoeven ook evenzeer het lokaal onderzoek voor een *volledige* kennis van deze aangelegenheid. Na al hetgeen reeds gedaan is, schijnt het voor die lokale onderzoekingen meer dan tijd, en het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde wenscht daartoe een misschien doeltreffend initiatief te nemen. Dit ligt op den weg van het oogmerk zijner stichting, en het Instituut voldoet aan zijne roeping, wanneer het in staat is gesteld, om ter zake licht te verspreiden. Daartoe zijn eenige reeksen van vragen, naar aanleiding van het bovengenoemd en hier in het oorspronkelijke bijgevoegd Javaansch opstel van den Wedånå van Bantjar, in verschillende rubrieken gevat en worden zij hier tot beantwoording medegedeeld. Aan het hoofd van elke reeks vragen is de korte inhoud van elke paragraaf van dit Javaansch opstel geplaatst.

Overtuigd van uwe belangstelling in dit gewigtig onderwerp, worden u deze vragen toegezonden, met de uitnoodiging om de daarop slaande antwoorden en uwe aanmerkingen in de daarvoor bestemde kolommen in te vullen en terug te zenden aan het adres van den Secretaris van het Instituut.

NAMENS HET BESTUUR VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH INDIE.

S. KEIJZER.
Secretaris.

WEL ED. GESTRENGE HEER
DE HEER

[illegible] [1]

[illegible] 1 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

2 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

3 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

4 [illegible]
[illegible]

---

[1] Zie *Bijdragen*, Deel VI, bladzz. 271—279.

[illegible]

5\\ [illegible] 1 [illegible] 10 [illegible] 1 [illegible]

6\\ [illegible] 3 [illegible] 4 [illegible]

7\\ [illegible]

8\\ [illegible]

[illegible]

9\\ [illegible]

10\\ [illegible]

11\\ [illegible]

12\\ [illegible] 1\\

13\\ [illegible]

14\\ [illegible]

§ 1. Zuivering van goederen (*djakat*).

Ten tijde dat de rijst gesneden wordt, geeft ieder, die tien amëts krijgt, één amët aan den modin, aan de bedevaartgangers (hadjis) of aan de armen, naar goedvinden van dengeen, die de zuivering van goederen geeft.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Wordt in uwe afdeeling de djakat gegeven van de volgende zaken: I. van horenvee (buffels, koeijen) van kleinvee (schapen, geiten)? Hoeveel bedraagt zij van elk van deze soorten? Zijn er ook voorwaarden, die vervuld moeten zijn, eer de eigenaar van het vee tot de betaling verpligt is, zoodat hij daarvan wordt vrijgesteld, bij ontstentenis van deze voorwaarden? II. van vruchtboomen? van welke soorten? Hoeveel bedraagt hierbij de djakat? Zijn er ook voorwaarden, die vervuld moeten zijn, eer de eigenaar van de vruchten tot de betaling verpligt is, zoodat hij daarvan wordt vrijgesteld bij ontstentenis van die voorwaarden? III. van granen? van welke soorten? Hoeveel bedraagt hierbij de djakat? Zijn er ook vereischten, die vervuld moeten zijn, eer de eigenaar van de granen tot de betaling verpligt is, zoodat hij daarvan wordt vrijgesteld bij ontstentenis van die voorwaarden? IV. van goud en zilver? Hoeveel bedraagt hierbij de djakat? Zijn er ook vereischten, die vervuld moeten zijn, eer de eigenaar van goud en zilver tot de betaling verpligt is, zoodat hij daarvan wordt vrijgesteld bij ontstentenis van die voorwaarden?		
Wordt in sommige gevallen de hoeveelheid van de djakat ook overgelaten aan het goedvinden van den eigenaar der belastingschuldige goederen? Welke zijn die gevallen? Waarin verschillen deze gevallen van die, waarbij een bepaalde hoeveelheid moet worden betaald?		

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Draagt in uwe afdeeling degeen, die belast is met de inning van de djakat, den naam van amil of een anderen naam?		
Wie benoemt hem?		
Wordt hij elk jaar op nieuw benoemd of is de benoeming voor het leven?		
Is iedereen verpligt de djakat aan den inner te geven?		
Heeft de inner ook het regt om de djakat te *nemen*, wanneer de belastingschuldige ze niet vrijwillig heeft betaald? En bestaat dat regt dan bij alle zaken of slechts bij sommige?		
Wordt de djakat gegeven aan al de hieronder genoemde categoriën van personen of aan sommigen van hen?		
Deze categoriën zijn:		
1°. De armen.		
2°. De behoeftigen.		
3°. De inners.		
4°. De bondgenooten.		
5°. De slaven.		
6°. De schuldenaren.		
7°. De kruisvaarders [1].		
8°. De reizigers.		
Hoe groot zijn de aandeelen van de genoemde personen in de djakat?		

[1] De onder Nos 4, 5 en 7 vermelde personen zullen op Java wel niets krijgen, ten minste niet onder dien naam.

§ 2. De gaven na de Vasten (*pitrah*).

Na afloop van de vastenmaand geeft iedereen een gift van vijf kati's ontbolsterde rijst, welke wordt geschonken aan de modin's, aan de bedevaartgangers of aan de armen, naar goedvinden van dengeen, die verpligt is te geven.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Bestaat de pitrah steeds uit *vijf* kati's *rijst?*		
Soms ook uit andere *levensmiddelen*, of uit andere zaken?		
Wordt daaraan soms ook geld toegevoegd en heeft men met dat geld een bijzonder doel?		
Betaalt iedereen de pitrah, of moet men in bepaalde omstandigheden verkeeren, eer men tot de betaling verpligt is?		
Wordt de pitrah door iedereen voor zich of ook voor anderen gegeven? in het laatste geval voor wie?		
Aan wie wordt de pitrah gegeven? wordt zij in gelijke deelen onder meerderen verdeeld?		
Wanneer is het bepaalde tijdstip voor het geven van de pitrah? kan zij gedurende de geheele maand Poewåså worden gegeven, of kan het worden uitgesteld tot na het ontbijtfeest?		
Hoe lang duurt hetgeen men verstaat onder *bakdă?*		

§ 3. De verdeeling van de sawah's.

Bij de verdeeling van de sawah's vergaderen alle ambtelooze ingezetenen in de woning van den Petinggi, in tegenwoordigheid van de Districts-commissie. Bij die gelegenheid wordt er, op kosten van het Hoofd en zonder eenige bijdragen van de ingezetenen, een feestmaal gegeven, waarbij buffels, koeijen, schapen of kippen geslagt worden. De verdeeling geschiedt door de ingezetenen zelf, en wel algemeen: de vaste ingezeten (kraman kĕntjéng) krijgt de vruchtbare sawah's, de onbemiddelde (kraman doengkoel) zooveel hij bewerken kan.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Worden in uwe afdeeling de sawah's ook verdeeld?		
Geschiedt de verdeeling op een bepaalden tijd van het jaar?		
Geschiedt de verdeeling voor één of meer jaren, of na het ontstaan van zekere omstandigheden?		
Op welke wijs geschiedt de verdeeling?		
Wordt er van regeringswege toezigt gehouden op de verdeeling?		
Wordt er ook een feest gegeven bij die gelegenheid en wie betaalt de kosten daarvan?		
Wie hebben regt op aandeelen bij de verdeeling?		
Zijn de ingezetenen van de dessas verdeeld in twee categoriën, waarvan de eene de regthebbenden op stukken sawah's bevat en de andere de niet-regthebbenden?		
Hoe zijn de *Javaansche* namen van die beide categoriën?		
Is elk van die categoriën niet wederom verdeeld in soorten? welke zijn hun *Javaansche* namen?		
Heeft deze splitsing in soorten geen invloed op de aandeelen in de sawah's?		
Hoe groot is het aandeel in de sawah's van het Hoofd, van elk lid van het Bestuur en van elk ingezeten in de dessa?		
Waaraan zijn de vruchtbare sawah's kenbaar?		
Wordt er ook een lijst van de ingezetenen gemaakt, volgens welke de vruchtbare sawah's bij beurten worden afgestaan?		

§ 4 geeft geen aanleiding tot eenige vragen.

§ 5. Afstand van sawah's.

Uit armoede of wegens de onmogelijkheid, om de sawah's te bewerken, worden zij voor één jaar verhuurd tegen tien gulden recepis voor één vruchtbare bahoe. De verhuurder betaalt er de landrente van.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Kan ieder bezitter afstand doen van zijn sawah's gedurende het jaar van zijn bezit om bepaalde redenen of zonder redenen? Welke zijn die redenen? Op welke wijs wordt die afstand bewerkstelligd door middel van huur (koop zooals de Javaan zegt) of van bewerking tegen een aandeel in de vruchten? Wie zijn gewoonlijk de huurders? Hoe laat het Hoofd, of de leden van het Dessabestuur, de sawah's, die hij zelf wegens de uitgestrektheid niet bewerken kan, bearbeiden? Geschiedt het door middel van overeenkomsten of op een andere wijze? Wat is dan de aard van die overeenkomsten? Wie zijn dan de arbeiders? Hoe groot is de huur van de afgestane sawah's per bahoe, en wel van de vruchtbare, onvruchtbare en middelsoortige? Wie betaalt de landrente van die sawah's, de huurder of de verhuurder?		

§ 6. Ontgonnen gronden.

Degeen, die gronden ontgonnen heeft, betaalt in de eerste drie jaren na de ontginning geen landrenten; eerst na vier jaren is hij daartoe verpligt. Deze gronden gaan van geslacht tot geslacht over op de erfgenamen van den ontginner en kunnen niet op een ander worden overgedragen, behalven wanneer de ontginner of zijn erfgenamen naar andere dessa's verhuizen. In het laatstgenoemde geval worden die gronden onder de bewoners verdeeld, doch zij kunnen zelfs teruggegeven worden, wanneer die erfgenamen naar hun vroegere woning terugkeeren.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Welke namen dragen in uwe afdeelingen de *woeste* en de *ontgonnen* gronden in het *Javaansch?*		
Wordt er bij de *woeste* gronden ook een onderscheid gemaakt tusschen die, welke steeds woest zijn geweest en die, welke woest zijn geworden; en wordt bij die laatste dan ook in het oog gehouden of de vroegere eigenaars bekend zijn of niet? Welke namen hebben deze verschillende soorten van woeste gronden in het *Javaansch?*		
Blijven ontgonnen sawah's steeds buiten de verdeeling en altijd den eigendom van den ontginner of van zijn familie?		
Is *eigendom* hier wel het juiste woord? is er geen verschil tusschen het juiste woord, dat de Javaan gebruikt, om dit begrip uit te drukken, en ons woord?		
Welk verschil is er in het regt, dat de vaste ingezeten van een dessa heeft op zijn huis en erf, èn dat de ontginner uitoefent op ontgonnen gronden?		
Kan de ontginner niet bij verkoop of anderzins over zijn ontgonnen gronden beschikken?		
Worden de ontgonnen gronden bij overlijden van den ontginner verdeeld onder zijn erfgenamen volgens de regels van het mohammedaansche erfregt of op een andere wijze?		
In welke gevallen komen de ontgonnen gronden in de gemeenschap van alle ingezetenen van de dessa?		

§ 7 en 8. Aanslag in de Landrente.

De ingezetenen, die in het bezit zijn van sawah's of tĕgals, vergaderen in de woning van hun Petinggi, waar aan hen het bedrag van de landrenten, zooals het officieel op de hoofdplaats is te boek gesteld, wordt bekend gemaakt; daarna verdeelen zij dat bedrag onder elkander naar gelang van de getaxeerde opbrengst, hetwelk dan door den tjariq wordt opgeschreven.

Het aldus vastgestelde bedrag wordt in vijfde gedeelten gesplitst en betaald aan den Pĕtinggi, in tegenwoordigheid van den kamitoewä, modin, tjariq en kebajan. De Petinggi, die dat geld onder het toezigt van die genoemde bestuursleden bewaart, stort het bij den onder-collecteur, zoodra hij wat veel geld bij elkaar heeft.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Welke namen dragen de Dessa-hoofden?		
Bestaat er in die namen ook eenig verband met het bestuur, dat zij over één of meer dessa's voeren?		
Hoe is het dessa-bestuur zamengesteld en welke zijn de functien van elk van zijn leden?		
Bestaan er ook de zoogenoemde *oudsten?* Welke zijn hun functien? Welken naam hebben zij in het *Javaansch?*		
In welke verhouding staan het Dessahoofd, het Dessa-bestuur en de zoogenoemde oudsten tot elkander en tot de ingezetenen van de dessa?		
Welke diensten hebben die ingezetenen tegenover hen te verrigten?		
Welke voordeelen trekken zij van die ingezetenen?		
Volgens welken maatstaf worden de landrenten opgelegd? Hoe groot is het bedrag in verhouding tot den oogst?		
Hoe verdeelen de ingezetenen dat bedrag onder elkander en vooral onder degenen, die hetzij krachtens ontginning of uit eenigen anderen hoofde sawah's bezitten?		
Behalven sawah's en tĕgals vindt men nog vermeld gaga-velden, pahèstrèn, pakĕbonan, pagadjih, karang kopèq, pakarangan en taloen. Zijn deze soorten van gronden, of sommige daarvan, ook in uwe afdeeling bekend? En welke bijzonderheden kunnen worden medegedeeld aangaande hun regten en verpligtingen?		

§ 9. Bij de verhuizing binnen hetzelfde distrikt, kan het nieuw aangekomen huisgezin, na een verblijf van drie maanden op zijn nieuwe woonplaats, aandeel krijgen in de sawah's en in de heerendiensten, zooals de oude kramans.

§ 10. Bij verhuizing buiten het distrikt, kan het nieuw aangekomene huisgezin, na een verblijf van twee jaren op zijn nieuwe woonplaats, aandeel krijgen in de sawah's en in de heerendiensten, zooals de oude kramans.

§ 11. Huisgezinnen, die bij elkander inwonen, kunnen elk op zich zelf niet belast worden met heerendiensten, zelfs niet binnen het jaar, nadat zij afgezonderd van elkander zijn gaan wonen. Na verloop van dat jaar kunnen zij ingedeeld worden bij de heerendiensten en aandeel krijgen in de sawah's, even als de oude kramans.

§ 12. Één huisgezin, dat eigenlijk uit drie bestaat, maar welke drie bij elkander inwonen, wordt belast alsof het één huisgezin was.

§ 13. Voor het huisgezin, dat bij magte is te werken, maar elders jaar in jaar uit zijn werk gaat verrigten, wordt een werkman genomen, die als loon één gulden koper in de maand krijgt.

VRAGEN.	ANTWOORDEN.	AANMERKINGEN.
Is steeds aan het genot van aandeelen in de sawah's de verpligting tot heerendiensten verbonden? Bestaat de verpligting tot heerendiensten ook zonder het genot van aandeel in sawah's? Bestaat er ook evenredigheid tusschen de uitgestrektheid sawah's, die iemand krijgt en het aantal heerendiensten, waartoe hij verpligt is?		
Zijn er verschillende soorten van heerendiensten en hoe worden zij in het *Javaansch* genoemd? Op welke ingezetenen drukken zij en wie van hen zijn er van vrijgesteld?		
Wordt degeen, die in hetzelfde distrikt van de eene dessa naar de andere is verhuisd, na *drie* maanden opgenomen onder de ingezetenen, die regt hebben op aandeel in de sawah's en die verpligt zijn tot heerendiensten? Is de termijn van *twee* jaren daarvoor bepaald, bij een verhuizing van het eene distrikt naar het andere?		
Wordt één huisgezin, waarbij meer huisgezinnen inwonen, ten opzigte van het aandeel in sawah's en van verpligting tot heerendiensten beschouwd als één huisgezin, of als meer huisgezinnen? Wanneer één van die zamenwonende huisgezinnen op zich zelf gaat wonen, is dan de tijd van *één* jaar bepaald, waarna het in genoemde opzigten als op zich zelf staande kan beschouwd worden?		
Kunnen heerendiensten worden afgekocht? Is voor den afkoop een reden noodig? Welke zijn die redenen? Voor welken prijs worden zij afgekocht?		